

Tijdschrift voor geschiedenis van stad en provincie Utrecht • 89^e jaargang • juni 2016 • losse verkoop € 6,00

Oud Utrecht 3

hart voor historie en cultureel erfgoed in de provincie Utrecht

Themanummer

Utrecht verbeeld

In navolging van andere wereldsteden heeft Utrecht ook iets nieuws op verkeersgebied gepresteerd. Daar kan men nu den verkeersagent op de Smokkelaarsbrug in een ketel zien staan waar hij uit de hoogte op het mensdom neerziet.

Utrecht in Woord en Beeld, 5 april 1929.

□ FOTO G.J. LAUWERS | COLLECTIE NEDERLANDS VOLKSBUURTMUSEUM

koopman aan de slag. Met zijn vader stond hij op kermissen met een noga- en zuurstokkenkraam. Op 10 februari 1915 trouwde hij op 19-jarige leeftijd met de 18-jarige Cornelia Maria van der Steen, geboren te Utrecht. Het echtpaar kreeg twee zoons.

Gillus Jozephus Lauwers (1895-1958)

De fotograaf die de Utrechters hun stad leerde kennen

In 1925 zag het geïllustreerde weekblad Utrecht in woord en beeld het licht. Het zou bijna twintig jaar lang de lezers laten lezen, maar vooral laten zien wat er in de stad en provincie gebeurde.

Fotograaf Gillius Jozephus Lauwers legde het voor hen vast.

Voorjaar 1925 verscheen in Utrecht een nieuw weekblad: een illustratie, onder de titel *Utrecht in Woord en Beeld*. De redactie introduceert het blad aldus aan de lezers: 'De wekelijks verschijnende illustratie, krijgt hoe langer zoo meer haar vaste plaats in welhaast ieder gezin. Dat is goed, want de zucht naar gezelligheid onzen landaard eigen, en de gehechtheid aan huis en haard worden door die familielectuur bevorderd. Te meer kan dit het geval zijn, wanneer niet enkel allerlei gebeurtenissen en merkwaardigheden uit verre gewesten, maar vooral de nog meer trek-

kende plaatjes - en tekst! - uit eigen omgeving, uit eigen stad en dorp zelfs, hun plaats in den wekelijks op bezoek komenden huisvriend vinden.'

De inmiddels vrijwel vergeten Utrechtse fotograaf Gillius Jozephus Lauwers was degene die stad en provincie via dit blad een gezicht heeft gegeven voor het grote publiek.

Meccanodoos

Lauwers (Bolsward, 10 juli 1895), kwam op jeugdige leeftijd met zijn familie naar Utrecht. Na zijn lagere schooltijd ging hij als

Min of meer toevallig raakte hij in het fotovak verzeild: al knutselend met de meccanodoos van zijn zoontje wist hij een fototoestel in elkaar te zetten. Het fotograferen greep hem zo, dat hij er zijn beroep van maakte. Rond 1920 maakte hij in de Veldkazerne (de latere Van Seypesteynkazerne) pasfoto's van nieuwe lichten militairen. In die tijd waren er veel trouwpartijen in het toenmalige theehuis Oog en Al en als er weer een bruiloftstocht over de Leidseweg passeerde, riep Lauwers, die in de omgeving woonde: 'Ik ga er even achteraan, om er een pak aan te verdienen.' Je moest ondernemend zijn als fotograaf.

Utrecht in Woord en Beeld

Zijn naam als fotograaf vestigde Lauwers met zijn werk voor het weekblad *Utrecht in Woord en Beeld*. In de loop van de 19e eeuw verschenen er naar buitenlands voorbeeld steeds meer zogenaamde illustraties, gezinsbladen boordevol afbeeldingen. Bekende voorbeelden: de *Katholieke Illus-*

Het beeldmerk van Utrecht in Woord en Beeld zoals dat gebruikt werd vanaf de derde jaargang, april 1927.

□ COLLECTIE NEDERLANDS VOLKSBUURTMUSEUM

tratie (1867), *Eigen Haard* (1875), *Wereldkroniek* (1894), *Het Leven Geïllustreerd* (1906) en *Panorama* (1913). De illustraties waren immens populair, vooral onder het 'gewone volk'.

Utrecht in Woord en Beeld, dat vanaf 25 april 1925 verscheen (een los nummer kostte tot de oorlog 12,5 cent), werd uitgegeven door de pas opgerichte Noord-Nederlandsche Uitgeversmaatschappij. Directeur was Petrus Josephus van de Griendt, woonachtig Boothstraat 3 in Utrecht, tevens het redactieadres van het magazine.

De uitgeverij startte toen naast *Utrecht in Woord en Beeld* de bladen *Gelderland in Woord en Beeld* (Arnhem), *Het Noorden in Woord en Beeld* (Groningen), *Van Eigen Erf* (Zwolle) en *Fen Fryske Groun* (Leeuwarden). Ze hadden grotendeels dezelfde inhoud; enkele fotopagina's en de sportrubriek werden regionaal ingevuld. Het blad ademde een eigen sfeer door de uitvoering in sepia koperdiepdruk. In september 1938 nam De Geïllustreerde Pers de uitgave over. Het aandeel 'Utrecht' nam daarna langzaam af. Per 1 januari 1942 werd een verschijningsverbod opgelegd 'vanwege papierschaarste'. Na de oorlog verscheen het blad nog enkele jaren om uiteindelijk in 1949 op te gaan in de *Wereld in Beeld*. Jammer genoeg zijn er geen oplagecijfers

'Een kiek, genomen op de Nieuwe kade met het bekende overhaalschuitje', een foto gepubliceerd 27 oktober 1927.

□ FOTO G.J. LAUWERS | COLLECTIE NEDERLANDS VOLKSBUURTMUSEUM

Portret van Gillus Jozephus Lauwers, ca. 1955.

□ FAMILIEARCHIEF LAUWERS

bekend, maar die moeten aanzienlijk zijn geweest aangezien het blad steeds dikker werd en er zelfs kleurenfotopagina's en bijlagen gedrukt konden worden.

Onze Fotoman!

Het is niet duidelijk wanneer Lauwers in dienst trad van de illustratie, maar een gedichtje onder de titel 'Onze Fotoman!', gepubliceerd op 3 juni 1927, maakt duidelijk dat hij dan de vaste fotograaf is. Anderhalf decennium lang trok Lauwers door het Sticht en maakte hij foto's van de meest uiteenlopende onderwerpen. Duzenden stad- en provinciegenoten trokken

Het gedichtje 'Onze Fotoman!' van Pimmy, gepubliceerd 3 juni 1927.

□ COLLECTIE NEDERLANDS VOLKSBUURTMUSEUM

aan zijn lens voorbij, niet alleen de prominenten, maar vooral de gewone man in zijn dagelijkse doen en laten. Fraai zijn bijvoorbeeld de groepsportretten die Lauwers maakte tijdens de talloze - typisch Utrechtse - buurt- en straatfeesten rond Koninginnedag. Net als in de stad fotografeerde Lauwers in de provincie de bezienswaardigheden, maar ook jubilea, evenementen, feesten en partijen en portretten van bekende en onbekende provinciegenoten.

Zijn fotowerk was wel grotendeels aan de stad gewijd. Met enige regelmaat fotografeerde hij in dichtbij gelegen gemeenten als Zuilen, Vleuten, De Meern, De Bilt, Jutphaas en Zeist en een enkele keer maakte

HET OUDE SLUISJE IN DEN OUDEN RIJN AAN DEN STADSDAM TE DE MEERN

Utrecht in Woord en Beeld, 27 mei 1925.

□ FOTO G.J. LAUWERS | COLLECTIE NEDERLANDS VOLKSBUURTMUSEUM

hij een uitgebreide reportage in verder weg gelegen plaatsen als Amersfoort en Bunschoten-Spakenburg.

De lezers smulden van de bekende en vaak onbekende beelden van zo dicht bij huis. Gillus Jozephus, de *selfmade* fotograaf, werd een bekende verschijning in stad: hij maakte naam. De foto's die hij voor het blad maakte, vormen nog steeds een onuitputtelijke bron voor historisch (beeld) onderzoek. Vermoedelijk zijn alle (glas) negatieven van het fotowerk in het begin van de oorlog vernietigd, uit angst dat ze in handen van de bezetter zouden vallen.

Persfotograaf

De maatschappelijke status van een fotograaf was niet hoog, maar dat veranderde in de loop van de jaren 20 en 30, als gevolg van de enorme populariteit van de geïllustreerde bladen en de grote verbeteringen in de fototechniek. In 1931 werd de beroepsvereniging voor persfotografen opgericht: de *Nederlandsche Vereeniging van Persfotografen en Film-Operateurs* (NVPF). Lauwers werd lid en liet zich als persfotograaf (een nieuw beroep!) inschrijven in het Handelsregister.

Voorjaar 1938 nodigde de VVV Utrecht een aantal persfotografen uit voor een promotietocht door de provincie, met daaraan verbonden een fotowedstrijd. Op 25 mei ging het gezelschap, onder wie enkele Utrechtse 'fotocoryfeeën' als F.F. van der Werf, M.A.J. van Bommel en G.J. Lauwers, op pad. Het werd een vrolijke tocht, getuige de krantenartikelen. Zowel Van der Werf als Lauwers maakten tijdens deze tocht een prijswinnende foto.

Om de Utrechtse fotografen in beweging te houden, werd in 1938 de voetbalclub 'S.O.F.' (*Sport onder Fotografen*) opgericht, met Lauwers als medeoprichter-secretaris-penningmeester-speler: een 'onoverwinnelijk' zomeravondelftal, aldus een krantenberichtje.

In april 1930 opende hij een fotoatelier onder de naam *Foto Lauwers* (Catharijnesingel 18L). Het is aannemelijk dat de winkel floreerde, maar dat Lauwers' werkzaamheden voor *Utrecht in Woord en Beeld* te veel tijd vergden, zodat hij al in augustus 1933 de zaak overdeed aan de heren Kurt Cahn en

In de Noteboomenlaan was het dubbel feest. De straatvereniging „De Vriendschap” vierde n.l. tevens haar tienjarig bestaan, zoodat aan de gebruikelijke feestviering nog een extra feestelijk tintje werd gegeven. Een kijkje bij het tonnetje-steken.

Utrecht in Woord en Beeld, 5 september 1930.

□ FOTO G.J. LAUWERS | COLLECTIE NEDERLANDS VOLKSBUURTMUSEUM

Leo Eduard Loeb (die zich in 1937 terugtrok). Cahn heeft de naam *Foto Lauwers* tot aan de overname van de zaak in 1968 gevoerd. Zo bleef die een begrip in Utrecht.

Verzet

Op 27 augustus 1940 dook Lauwers' naam op in de kolommen van het *Utrechtsch Nieuwsblad*, letterlijk, want tot die tijd was het zeer ongebruikelijk dat de naam van de fotograaf bij een afbeelding vermeld werd. Tot mei 1941 verschenen er zo'n 70 foto's van Lauwers in klein formaat: de gebruikelijke Utrechtse huis-, tuin- en keukenfoto's. Wilden persfotografen echter

werkzaam blijven, dan werden zij in 1941 verplicht tot lidmaatschap van het door de bezetter opgerichte *Verbond van Nederlandsche Journalisten*. Dat weigerde Lauwers, hij ging zich verdienstelijk maken in het verzet, waar hij zich 'een uitstekend en trouw strijder' betoonde.

Over de precieze rol die opa Lauwers in het verzet speelde, heerst verwarring, volgens zijn kleinzoon. Dat komt omdat zijn vader, met dezelfde initialen 'G.J.', roepnaam 'Jink' (1915-1991) en óók persfotograaf, eveneens actief was in het verzet. Uit de correspondentie die kleinzoon in 1995 voerde met de Stichting 1940-1945, blijkt dat beiden hun sporen hebben verdiend, maar dat er soms sprake lijkt van persoonsverwisseling.

Een van de vier foto's van een reportage over aanleg drinkwaterleiding in Vleuten, foto gepubliceerd 8 juli 1927.

□ FOTO G.J. LAUWERS | COLLECTIE NEDERLANDS VOLKSBUURTMUSEUM

Wederopbouw

Na de bevrijding liet Lauwers sr. zijn camera nog eenmaal de vrije loop: de intocht van de geallieerden en arrestaties van NSB'ers in mei, de grote parade van de bevrijders in juni en het uitbundige feest in Wijk C voor pastoor Van Nuenen in juli; het zijn stuk voor stuk foto's met een verhaal... ook nu nog.

Daarna werkte hij voornamelijk in opdracht. In het archief van de Jaarbeurs bevindt zich een serie van zijn hand met foto's van publiek dat zich op de beurs in april 1948 vergaapt aan nieuwe machines: het is de begintijd van de wederop-

Persfotografen vermaken zich kostelijk in Ouwehands Dierenpark, tijdens hun tour door de provincie Utrecht, 25 mei 1938.

□ FOTO F.F. VAN DER WERF | HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

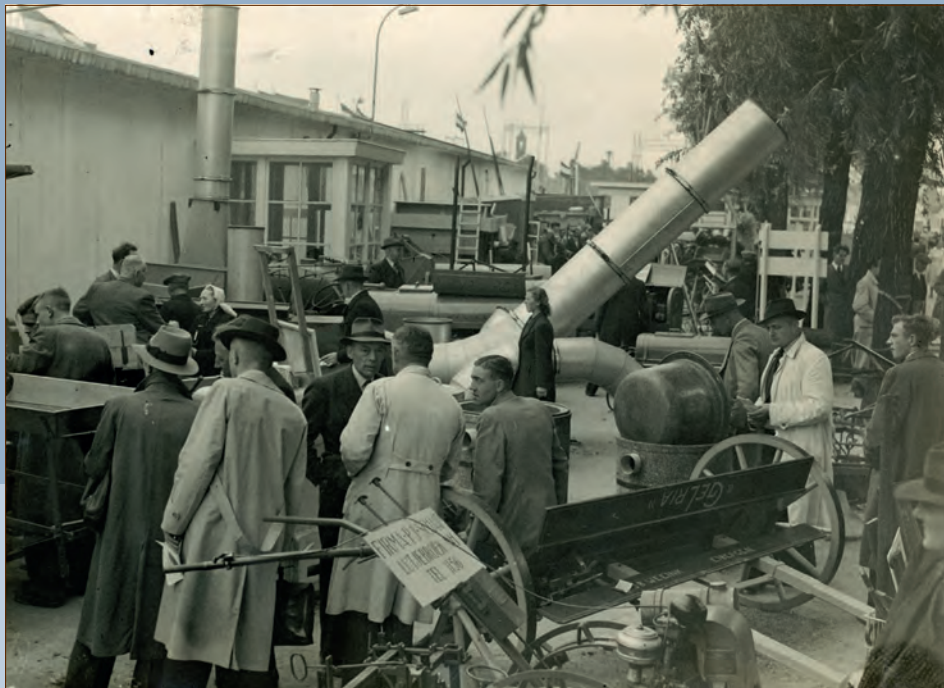

Elfталfoto van het zomeravond-voetbalelftal 'S.O.F.' (*Sport onder Fotografen*), met vermoedelijk staande, tweede van links Herschel, staande derde van rechts Van der Werf en geknield rechts Lauwers, ca. 1938.

□ FOTO G.J. LAUWERS | HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL

bouw. Die wederopbouw fotografeerde hij in Utrecht in de jaren 50 in opdracht van de Dienst Gemeentewerken: bruggen- en scholenbouw, nieuwbouwwijken en restauratieprojecten.

In de beeldbank van Het Utrechts Archief bevinden zich 749 foto's van G.J. Lauwers, die een mooi beeld geven van zijn veelzijdigheid. Ook in deze collectie kan overigens sprake zijn van verwarring over het auteurschap tussen vader en zoon. Zijn kleinzoon typeert grootvader als een 'bon vivant'. Hij liet het geld graag rollen. Al voor de oorlog bezocht het echtpaar Lauwers regelmatig Frankrijk. In Utrecht was hij een graag geziene gast in café *De Neut* aan de Ganzenmarkt, dat gefrequen-

Het publiek bij een Jaarbeursstand met landbouwwerktuigen, 1948.

□ FOTO G.J. LAUWERS | HET UTRECHTS ARCHIEF, ARCHIEF VAN DE KONINKLIJKE NEDERLANDSE JAARBEURS

teerd werd door kunstenaars. Hij was zelf overigens geen onverdienstelijk aquarellist. Op 12 augustus 1958 overleed de man die de Utrechters hun stad leerde kennen, na een langdurig ziekbed, op 63-jarige leeftijd. Zijn weduwe bleef onbemiddeld achter, want als fotograaf was je slecht verzekerd en bouwde je geen pensioen op.

Noot

- 1 De serie *Utrecht in Woord en Beeld* uit de bibliotheek van Het Utrechts Archief wordt in het kader van het project *Metamorfoze* (het nationaal programma voor het behoud van het papieren erfgoed) volledig gedigitaliseerd en verschijnt in 2017 op www.delpher.nl.

Bronnen

HUA, Archief van de N.V. Koninklijke Nederlandse Jaarbeurs te Utrecht, toegangsnr. 836.
 HUA, Kamer van Koophandel Utrecht: handelsregister, toegangsnr. 4004.
 Bardoel, Jo en Wijfjes, Huub (redactie), *Journalistieke cultuur in Nederland* (Amsterdam 2015).
 Hemels, Joan en Vegt, Renée, *Het Geïllustreerde Tijdschrift in Nederland* (Amsterdam 1993).
Utrecht in Woord en Beeld, 1925-1942 (Nederlands Volksbuurtmuseum en HUA).
Utrechtsch Nieuwsblad, 1925-1958.
 Gesprekken met J.L. Lauwers (kleinzoon).

Troelstralaan te Utrecht met pas opgeleverde flats, ca. 1953.

□ FOTO G.J. LAUWERS SR. | HET UTRECHTS ARCHIEF, COLLECTIE BEELDMATERIAAL